

151 (151).
ARAM MOMCIYAN'IN ANLATTIKLARI
(1909, MARAŞ DOĞUMLU)

1915'te bizi sürgüne gönderdiklerinde, altı yaşındaydım. Maraş demiryolunda çalışan babamı çok az hatırlıyorum. Akşam koltuğunun altında bir somun ekmekle eve gelirdi. Annemi de belli belirsiz hatırlıyorum. Yalnız şu sözleri kulağımda çınlar : "Bizi Der Zor'a öldürmeye götürüyorlar! Keşke çocuklarımız kurtulsa!"

Zavallı annemin ve babamın cesetleri Der Zor çöllerinde kuşlara yem oldu. Ben, Tigran ve Vahan üç kardeşтик. Vahan süt çocuğuydu. Annemin sütü geçirdiği ruhsal sarsıntıdan dolayı kesildi. O çocuk açlıktan öldü. Geriye ben ve Tigran kaldık. Bizi de Durdu adında bir Türk çocuk mucize eseri olarak kurtardı; o, Maraş Alman Hastanesi başhekimi olarak Türk ordusunda görev yapan dayımın oğlu Doktor Harutyun Ter Ğazaryan'ın hizmetkârıydı. Durdu adındaki o Türk, sözde eşeğini sürer gibi yaparak, beni ve Tigran'ı Maraş'a, dayımın oğluna geri götürmek için, eşeğinin heybesinin iki gözüne koydu. Yolda, benden küçük olan kardeşim Tigran ağlamaya başladı. Bir Türk jandarma eri ağlama sesini duyup eşeğimizin yanına geldi. Heybenin gözünde ağlayanın güzel bir çocuk olduğunu görüp, erkek kardeşimi aldı götürdü. Ben heybenin öteki gözünde kaldım. Türk Durdu beni Maraş'a geri götürüp, akrabamız olan doktorun kız kardeşi Haykuhi'ye teslim etti. Hastanede bize kahvaltı verdiler. Orda benim gibi başka çocuklar da vardı. Saçlarımızı kestiler.

21 Ocak 1920 günü, Türklerle Fransızlar arasındaki çatışma başladığında, bu çatışmaya Ermeni gönüllüler de katılıyordu; av tüfeği olan herkes Türklere karşı savaşıyordu. Bizim Maraş'ın Kümbet ve Kuyucak mahallelerinin ortasında Aziz Sargis kilisesi vardı; mahallemizin sakinleri orada toplandılar; ama, eski kilisenin güvensiz olabileceği düşünülerek, sabah saat birde herkesi daha güvenli bir yere nakletmeye karar verdiler; en yakın yer Beyçalım yetimhanesiydi. Türklerin eline geçmesinler diye, kilisede ölenleri, kilisenin zeminini kazarak çabucak gömdüler. Evlerin duvarlarını delerek, duvardan duvara geçerek, çok güvenli bir şekilde Beyçalım'a vardık. Türkler, susuzluktan ölelim veya yetimhaneyi ateşe verdiklerinde yangını suyla söndüremeyelim diye, Beyçalım'ın suyunu dışardan kesmeyi akıl ettiler. Biz içerde susuz kalmadık. İçimizden bazı insanlar caminin suyunun Beyçalım yetimhanesinin içinden geçtiğini biliyorlardı. Avlunun ortasını kazıp su borusunu buldular; boruyu kesip bir çukur kazdılar; oraya bir kazan koydular; suyun yarısının camiye akmasına izin verdiler; diğer yarısını ise keten borular vasıtasıyla pompayla yetimhanenin büyük havuzuna kadar götürdüler; o su, gerektiğinde, yangın da söndürebilirdi. Beyçalım fırınının kepengi sokak tarafındaydı. Türkler sokak tarafından gazyağı doldurup, kepengi yaktılar; onlar, bizim suyumuz olmadığından ve yangının yayılacağından emindiler; ama, biz, küçük büyük hepimiz, fırının kepengi yanarken hemen avludaki taşları fırına götürdük; ustalar kepengin iç tarafında bir duvar ördüler ve açıklığı kapattılar. Türkler amaçlarına ulaşamadılar. Kepengin ardında yükselen duvarı görüp, o mucizeye şaşılar...

Biz Mister Limon önderliğinde Maraş Beyçalım yetimhanesinde kaldık. Ben Beyçalım yetimhanesindeyken küçükler oyun oynuyorlardı; ama, büyükler meslek öğreniyorlardı :

terzilik, don, gömlek, zıbın dikmeyi öğreniyorduk; elle dikiyorduk. Yün eğiriyorduk; iplikle beş şişle çorap örüyorduk

Günün birinde yetimhanemize iki Türk jandarma geldi. Biz yetimhanenin üst katında Ermenice dersleri alıyorduk. Haber bize ulaştı. Hocamız Bay Yercanik bize : “Çabuk Ermenice kitapları saklayın!” dedi. Biz hemen onları sakladık. Bay Yercanik bizimle Türkçe konuşmaya başladı ve elindeki değneği sallayarak bizi şöyle azarladı : “Niçin yukarda oynuyorsunuz? İnin avluya; orda oynayın!” Öyle ki, Türkler içeri girdiklerinde Türkçe konuştuğumuzu gördüler.

Türkler daha sonra Beyçalım yetimhanesini kışlaya dönüştürdüler. 1922’de bizi Epcorn Yetimhanesi’ne naklettiler. Sonra, İngilizler geldi; Ermeni yetimlerini topladı. Bizi dışarı çıkardı; Alman hastanesinin önünde toplandık. Bizi at arabasına bindirdiler. Birisinin : “Bugün günlerden ne? “ diye sorduğunu hatırlıyorum. Diğeri : “12 Mayıs” diye cevap verdi. Sonra bizi Kilis’e götürdüler; daha sonra da, Halep’e ve ardından Homs’a. Orda altı ay çadırlarda kaldıktan sonra, biz öksüzleri Beyrut’a, Cebel Antilyas’a götürdüler. Ordan burdan gelen bin beş yüz elli öksüz orda toplanmıştık. Benim numaram 1387 idi. Öyle ki, 1924 yılından itibaren ben Antilyas Yetimhanesi’nde bulunuyordum. Orda meslek olarak terziliği öğrendim. Sonra da, benim gibi Ermeni bir öksüz olan Taguhi’yle evlendim. Ev-bark, evlat sahibi olduk. 1946’da Ermenistan’a geldik. 1949’da bizi suçsuz yere sürgüne gönderdiler. Sonra bizi akladılar; geri geldik. Şimdi oğullarım büyüdü. Onlardan biri askerden ağır hasta vaziyette döndü. Onu Amerika’ya götürüp, orda tedavi ettirmeyi ve biraz rahat yüzü görmeyi düşünüyoruz.